

בראשית פרק יז: ברית המילה ושינוי השם

מבוא

בפרק י"ז מתגלה הקב"ה אל אברם וכורת עמו ברית, מצווה אותו על ברית המילה, משנה את שמותיהם של "אברם" ו"שרי" ל"אברהם" ו"לשרה" ומבשר לאברהם על הבן העתיד להיוולד לו **משרה**.

הבטחות ה' לאברהם

בתחילת פרק יז ה' מתגלה שוב לאברהם ומבשר לו שוב על הדברים שהוא יזכה לקבל בעתיד מאת ה'. אולם זו כבר הפעם **החמישית** שה' מתגלה אליו ומבשר לו על העתיד המזהיר המצפה לו. בהמשך בפרק כב, מיד לאחר עקידת יצחק, אברהם יזכה להתגלות נוספת של ה' - התגלות **שישית**. לפניך **שש ההתגלויות** וההבטחות של ה' לאברהם - באלו דברים הוא יזכה בעתיד. עיין בשש התגלויות, והשלם את הטבלה שמבואת בסוף היחידה - שאלה 8.

(1) פרק יב - הציווי "לך לך מארצך"

(ב) וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדָּלְךָ שְׁמֹךָ וְהָיָה בְרַכָּה: (ג) וְאֶבְרַכְךָ מְבָרְכִיךָ וּמְקַלְלֶךָ אֶאֱרָ וְנִבְרַכְוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחוֹת הָאָדָמָה...
(ז) וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֶךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת...

(2) פרק יג - אחרי הפרידה מלוט

(יד) וְה' אָמַר אֶל אֲבָרָם אַחֲרֵי הַפָּרֶד לֹוֹט מֵעֵמוֹ שֶׁאֵינָא עֵינֶיךָ וַיֵּרָא מִן הַמִּקְוֹם אֲשֶׁר אֲתָה שָׁם צָפְנָה וְנִגְבְּהָ וְקָדְמָה וְיָמָה:
(טו) כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעְךָ עַד עוֹלָם: (טז) וְשִׁמְתִי אֶת זְרַעְךָ כְּעַפְרָא הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם יוֹכֵל אִישׁ לְמָנוֹת אֶת עַפְרָא הָאָרֶץ גַּם זְרַעְךָ יִפְנֶה: (יז) קוֹם הִתְחַלֵּץ בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנַנֶּה:

(3) פרק טו - המחזה שלפני ברית בין הבתרים

(ה) וַיֹּצֵא אֹתוֹ חוּצָה וַיֹּאמֶר הִבְטֵךְ נָא הַשְּׁמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכֵל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זְרַעְךָ:

(4) פרק טו - ברית בין הבתרים

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אֲבָרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ נִתְתִי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהָר מִצְרַיִם עַד הַנְּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת:
(יט) אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקֶּנֶזִי וְאֶת הַקֶּדְמֹנִי: [...] וְאֶת הַיְבוּסִי

(5) בראשית יז - התגלות ה' לפני מצוות ברית המילה

(א) וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וַתִּשְׁעִים שָׁנָיִם וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּחֵלָּה לְפָנֶיךָ וְהָיָה תָמִיד: (ב) וְאֶתְנַנֶּה בְרִיתִי בֵינִי וּבֵינֶךָ וְאֶרְבָּה אֹתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד: (ג) וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פָּנָיו וַיִּדְבֹּר אֹתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר: (ד) אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אֲתָךְ וְהָיִיתָ לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם: (ה) וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֹךְ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֹךְ אֲבָרָם כִּי אָב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִיךָ: (ו) וְהַפְּרִתִי אֲתָךְ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנִתְתִיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ: (ז) וְהִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זְרַעְךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: (ח) וְנִתְתִי לְךָ וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיֶּד אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים:

(6) פרק כב - אחרי עקידת יצחק

(טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' כִּי יַעֲן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חִשַּׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲזִיק: (יז) כִּי בְרַךְ אֶבְרָכְךָ וְהִרְבָּה אֲרָבָה אֶת זְרַעְךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחוּל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם וַיִּרֶשׁ זְרַעְךָ אֶת שַׁעַר אֵיבָיו: (יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְּזָרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:

1. עיין בשש ההתגלויות שבהן ה' בישר לאברהם על הדברים הטובים שהוא יזכה לקבל בעתיד, וענה:

א. מה הן **שתי ההתחייבויות החדשות** של ה' כלפי אברהם, **בפרק יז**, שלא נאמרו לו לפני כן?

ב. מה **החידוש הגדול** בהתחייבויות של ה' כלפי אברהם, **בפרק כב**, אחרי עקידת יצחק?

ברית המילה

ברית המילה - הציווי

בראשית יז

- (ט) ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך לדורותם :
 (י) זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר :
 (יא) ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם :
 (יב) וגו שִׁמְנַת יָמִים יְמוּל לָכֶם כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בֵּית וּמִקְנֵת כָּסֶף מִכָּל בֶּן נֶכֶר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַעְךָ הוּא :
 (יג) המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם :
 (יד) וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר : ס

2. עיין בפסוקים ט-יד, ופרט בטבלה הבאה את דיני המילה כפי שעולים מפסוקים אילו.

א. מי חייב במילה?	(פרט שלושה דינים)
ב. כיצד מלים?	מסירים את בשר העורלה (יא)
ג. מתי מלים?	
ד. מה דינו של מי שלא נימול?	

ברית המילה - הביצוע

בראשית יז

- (כג) ויקח אברהם את שִׁמְעָאֵל בְּנוֹ וְאֵת כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל מִקְנֵת כָּסֶף כָּל זָכָר בְּאֲנָשֵׁי בֵית אֲבָרָהָם וַיִּמָּל אֶת בְּשַׂר עֶרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים :
 (כד) וְאֲבָרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה בְּהִמְלוֹ בְּשַׂר עֶרְלָתוֹ :
 (כה) וַיִּשְׁמְעָאֵל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמְלוֹ אֶת בְּשַׂר עֶרְלָתוֹ :
 (כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוּל אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמְעָאֵל בְּנוֹ :
 (כז) וְכָל אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בֵּית וּמִקְנֵת כָּסֶף מֵאֵת בֶּן נֶכֶר נִמְלוּ אִתּוֹ : פ

רש"י בראשית יז, כו

בעצם היום - בו ביום שנצטוו, ביום ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הלצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום.

3. עיין בפסוקים כג-כז וברש"י על פסוק כג, וענה:

- א. אילו שתי תכונות טובה על אברהם לומד רש"י מהמילים **"בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה"**?
 ב. **רשות - שאלת בקיאות**: היכן עוד מצינו אצל אברהם שהוא מיישם את אחת מן התכונות הללו?

שינוי השם

שינו שמו של אדם ע"י הקב"ה איננו דבר סתמי, אלא יש לכך משמעות רבה **המשפיעה על אישיותו**, אופיו ותכונותיו של אותו אדם. יש במקרא מקרים ששינו השם איננו מוחלט, אלא האדם ממשיך להיקרא גם בשמו הקודם - כמו במקרה של יעקב, ששמו שונה מ"יעקב" ל"ישראל". במקרה של אברהם ושרה מדובר בשינוי **מוחלט וסופי**, עד כדי כך שהגמרא אומרת לגבי אברהם בברכות יב, ע"ב:

תני בר קפרא כל הקורא ל"אברהם" "אברם" עובר בעשה שנאמר: "והיה שמך אברהם" (בראשית יז)
 רבי אליעזר אומר עובר בלאו, שנאמר: "ולא יקרא עוד (את) שמך אברם" (בראשית יז).

אפשר ששינוי המוחלט של השם ל"אברהם" מבטא התחלה חדשה, וניתוק מוחלט מעברו. עוד יש לשים לב, ששרה היא **האישה** היחידה שאנו מכירים שה' משנה את שמה, ומברך אותה, מה שמעיד על מעמדה המיוחד. ננסה להבין מהו השינוי שחל באישיותם של אברהם ושרה בעקבות שינוי שמם ע"י הקב"ה.

שרה	אברהם
בראשית יז (טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם שְׂרֵי אֲשֶׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרֵי כִי שְׂרָה שְׁמָהּ : (טז) וַיְבָרְכֵנִי אֲתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן וַיְבָרְכֵנִי וְהִיְתָה לְגוֹיִם מְלֶכִי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ :	בראשית יז (ג) וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר : (ד) אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אֲתֶךָ וְהִיְתָה לְאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם : (ה) וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךָ : (ו) וְהִפְרַתִּי אֲתֶךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנִתְּתִיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ :
רש"י בראשית יז טו לא תקרא את שמה שרי - דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה, שתהא שרה על כל.	רש"י בראשית יז, ה כי אב המון גוים - לשון נוטריקון של שמו.

4. עיין בפסוקים המובאים בטבלה ובדברי רש"י וענה:

א. מה המשמעות של השם החדש שניתן לאברהם ולשרה? כיצד מבחינה לשונית משמעות זו נובעת מן השם החדש?

ב. מה ניתן ללמוד מכך שהקב"ה משנה את השמות של שניהם **ובאותו זמן**?

5. **רשות - שאלת בקיאות:** פרט שמות של אנשים בתנ"ך אשר שמם שונה (לאו דווקא ע"י ה').

הנבואה הראשונה על הולדת יצחק ותגובת אברהם

בראשית יז

(טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם שְׂרִי אֲשֶׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ:

(טז) וַיְבָרְכֵנִי אַתָּה וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֶן וַיְבָרְכֵנִי וְהָיְתָה לְגוֹיִם מִלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יְהִיוּ:

(יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הֲלָבֹן מָאָה שָׁנָה וַיֵּלֵד וְאִם שָׂרָה הִבֵּת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:

(יח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים לֹא יִשְׁמְעָאֵל יַחְיָה לְפָנֶיךָ:

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ יִלְדָת לְךָ בֶן וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזָרְעוֹ אַחֲרָיו:

(כ) וְלֹא־יִשְׁמְעָאֵל שְׁמִעְתִּיךָ הִנֵּה בְרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שָׁנִים עֶשְׂרִי נָשִׂימָם יוֹלִיד וַיִּנְתְּנוּ לְגוֹי גָּדוֹל:

(כא) וְאֶת בְּרִיתִי אֲקִים אֶת יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הָאַחֲרִית:

(כב) וַיְכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם:

6. עיין בפסוקים טו-כב, וענה:

א. שלוש פעמים בפסוקים אילו מבטיח הקב"ה לאברהם בן משרה. סמן אותם במרקר צהוב.

ב. "וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ" (יט), "וְאֶת בְּרִיתִי אֲקִים אֶת יִצְחָק" (כא), על איזו ברית מדובר?

ג. סמן במרקר ירוק את שתי התגובות של אברהם להבטחה זו?

בראשית יז, יז

ויפול אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבון מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד:

רש"י

ויפל אברהם על פניו ויצחק - זה תירגם אונקלוס: וחדי - לשון שמחה.

7. עיין בפסוק יז ובדברי רש"י, וענה:

א. ניתן לדרוש את התגובה הראשונה של אברהם כגנאי לאברהם, וניתן לדרוש אותה כשבח לאברהם. כיצד?

ב. באיזו דרך בחר רש"י לפרש את תגובתו של אברהם, לגנאי או לשבח?

בראשית יז, יח

ויאמר אברהם אל האלהים לו: ישמעאל יחיה לפניך:

רש"י	רמב"ן
<p>לו ישמעאל יחיה - הלוואי שיחיה ישמעאל, איני כדאי (ראוי) לקבל מתן שכר כזה. יחיה לפניך - יחיה ביראתך, כמו "התהלך לפני" (פסוק א), פלח קדמי (עבוד לפני).</p>	<p>לו ישמעאל יחיה - ...ואמר אברהם, אם ישמעאל יחיה לפניך ארצה בברכה הזאת אשר ברכתני בזרע שרה, כי הבטיחו מתחלה "אשר יצא ממעיך הוא יירשד" (טו, ד), והנה היורש אותו יחיד, והיה חושב שהוא ישמעאל, ועתה כאשר נאמר לו כי משרה יוליד, והבין כי הוא היורש, פחד פן ימות ישמעאל, ולכן אמר זה.</p>

8. עיין בפסוק יח ובדברי רש"י ורמב"ן, וענה:

א. "לו ישמעאל יחיה לפניך", מה הביא את אברהם לבקש בקשה זו מאת ה' דווקא עכשיו?

ב. לפי רש"י ורמב"ן, מה בדיוק מבקש אברהם בבקשה זו מאת ה'? (פרט את ההבדל בין שני הפירושים).

הבטחות ה' לאברהם

8. עיין בפסוקים של שש ההתגלויות, ורשום בטבלה שלפניך -

- האם בהתגלות מדובר על "הבטחה", על "ברית" או על "שבועה"?
- איזה נושא מופיע בכל התגלות (✓), ואיזה לא (x)?

שים לב אם בפרשיה לא נזכרת המילה "ברית" או "שבועה" אז רשום שזו "הבטחה"

תזכה שארץ כנען תהיה לזרעך לעולם	תזכה שה' יהיה האלוקים של זרעך לעולם	תזכה שזרעך יהיה רב עם גדול	זרעך יזכה לקבל את הארץ (ארץ ישראל)	תזכה שיצא ממך זרע (עם)	הבטחה / ברית / שבועה	
x					הבטחה	(1) פרק יב - הציווי "לך לך מארצך"
						(2) פרק יג - אחרי הפרידה מלוט
		✓				(3) פרק טו - המחזה שלפני ברית בין הבתרים
						(4) פרק טו - ברית בין הבתרים
						(5) בראשית יז - לפני מצוות ברית המילה
						(6) בראשית כב - אחרי עקידת יצחק